УДК 338.48:32.019.5

ТУРИЗМ – ЯК ЗАСІБ ПРОПАГАНДИ ТА КОНТРПРОПАГАНДИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Віктор Зінченко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри психології і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет,
заслужений працівник культури України
(Україна, м. Київ)

Даною статтею доводиться факт використання в період існування Радянського Союзу - туризму , як форми пропаганди радянського способу життя. Він був вікном в Європу, в тому числі для українців, проживаючих в складі Радянського Союзу, і при цьому використовувався спецслужбами для реалізації власних цілей і завдань.

Мої висновки і узагальнення – це власний багаторічний досвід і власні спостереження. Приймаючи участь у розбудові українського туризму, міжнародного туризму з Європою, в тому числі ще за радянської влади, я не міг не помічати підвищену «зацікавленість» до нього зі сторони провідних структур, в тому числі спецслужб.

Основними тенденціями такої уваги, на мій погляд, були:

— пропаганда через туризм радянського способу життя. Іноземним туристам, що відвідували Радянський Союз, Україну в тому числі, намагалися показати, так звані, переваги соціалістичного устрою життя – вигадану картину і досить часто віддалену від дійсності;
— чіткий інструктаж радянських туристів про те, яким чином вони мають поводитися за кордоном, що відвідувати, з ким спілкуватися, що говорити, як відповідати на запитання (якщо такі будуть виникати під час подорожі) від громадян Європи або від журналістів;
— оформлення в числі туристичних груп, що виїжджали за кордон, так званих, пропагандистів, які фактично виконували функції позаштатних працівників

спецслужб.

Не викликає сумніву, що подібні завдання реалізовувалися і в інших напрямках зовнішньоекономічної та культурної діяльності радянських структур (професійні делегації, виставки, фестивалі, концерти і т.д. і т.п.).

Проте саме туризм завжди залишався найбільш неформальним каналом зв'язків між країнами, і тому завзято притягував до себе далеко нетуристичних працівників для реалізації своїх цілей і задач.

За радянських часів в Радянському Союзі існували всього три системи туристичних організацій, які мали фактичну монополію на туризм: «Центральна Рада з туризму та екскурсій», «Інтурист» і Бюро Міжнародного Молодіжного Туризму «Супутник». Якщо перша більше опікувалася внутрішнім туризмом, то дві останніх реалізовували завдання міжнародних туристичних обмінів і, звичайно, були в полі зору спецслужб і провладних структур.

Найвищі за своїми кількісними показниками обсяги молодіжного туристичного обміну "Супутника" в УРСР припадали на 1979-1990 рр., коли щорічно в середньому обслуговувалося понад 1 млн радянських і зарубіжних туристів, а відрахування до бюджету склали понад 2 млн крб. Наприклад, у 1980 р. туристичний обмін по лінії БММТ "Супутник" України склав понад 1млн чол., що на 95 тис. чол. було більше, ніж передбачалося планом. У том тому числі, було надано послуг 647,1 тис. радянським і 124,5 тис. іноземним туристам, направлено за кордон 22,6 тис. чол. Найвищі річні показники за весь час діяльності українського республіканського БММТ "Супутник" були досягнуті в 1987 р., коли туристичний обмін склав 1 мли 394,8 тис. чол., що складало, згідно з планом, 123,4% річного завдання. Цього року підрозділи "Супутник" комітетів комсомолу України надали послуг 1 млн 045,7 тис. радянським і 119,7 тис. іноземним туристам, направили за кордон 32,4 тис. чол.

У підсумку, сума наданих послуг українським республіканським "Супутником" радянським й іноземним туристам у 1987 р. склала 53,8 млн крб., що на 10,9 млн крб. перевищувало досягнутий рівень минулого року (майже четверта частина усіх доходів від туристичної діяльності загальносоюзної системи "Супутник"). Відрахування до бюджету у цьому році склали 3,2 млн крб., що перевищувало план план на 74,9% 14. Всього ж за 15 ро- ків (1973-1987) українським республіканським БММТ "Супутник" було надано послуг для 14 млн 115 тис. радянських та іноземних туристів, а сума наданих послуг склала 394 млн 427 тис. крб. 15. Проте, середньорічні темпи зростання кількості туристів, які обслуговувалися "Супутником" в 80-ті рр., були в 6 разів меншими, ніж у попередні 70-ті.

Основна частина міжнародних туристичних зв'язків "Супутника", згідно з планом, припадала на туристичні бюро молодіжних організацій соціалістичних

країн, які мали створювати "молодим туристам сприятливі умови для ознайомлення з політичними і економічними досягненнями своїх народів у будівництві соціалістичного суспільства, їх історичними і культурними цінностями, досвідом діяльності молодіжних організацій".

Для досягнення більшої економічної ефективності провідні структури орієнтували БММТ "Супутник" на розробку колективних багатосторонніх форм туристичного співробітництва з країнами соцтабору. В 1964 р. у польському курортному центрі Закопане було підписано "Угоду про принципи довгострокового співробітництва молодіжних організацій соціалістичних країн", яка в 1974, 1979 і 1984 рр. уточнювалася. Ця колективна програма туристичного співробітництва між соціалістичними країнами отримала назву Закопанської системи. ЇЇ засновниками, крім БММТ "Супутник" ЦК ВЛКСМ, стали Бюро молодіжного туризму "Орбіта" (Народна Республіка Болгарія), Бюро подорожей молоді і студентів "Експрес" (Угорська Народна Республіка), Молодіжне бюро подорожей "Югендтурист" (Німецька Демократична Республіка), Бюро подорожей і туризму соціалістичного союзу польських студентів "Альматур", Бюро туристичних послуг Союзу польських харцерів "Харцтур" та Бюро молодіжного туризму Союзу соціалістичної польської молоді "Ювен-тур" (Польська Народна Республіка), Бюро подорожей молоді і студентів Соціалістичного союзу молоді "ЦКМ" (Чехословацька Соціалістична Республіка), Бюро молодіжного туризму (Соціалістична Республіка Румунія). Принципами Закопанської системи у двосторонніх контактах керу- валися також Бюро подорожей "Кубатур", "В'яхес Куба" (Республіка Куба), "Заулу Аялагч" (Монгольська Народна Республіка), "Караван-Наром-тревел" (Соціалістична Федеративна Республіка Югославія) та ін.

На початку 70-х рр. XX ст. у зв'язку з потеплінням у політичних стосунках між СРСР і США, між- народний туризм в Радянському Союзі набув ще більшого значення, особливо це стосувалося туристичних зв'язків з капіталістичними країнами.

Керуючись принципом мирного співіснування країн з різним суспільним ладом, БММТ "Супутник" розвивав туристичні зв'язки з партнерами ів капіталістичних країн, які здійснювалися на довготривалій договірній основі. Партнерами "Супутника" в цих країнах були не лише бюро подорожей молодіжних організацій близьких до просоціалістичного та прокомуністичного напрямку, а й туристичні організації товариств дружби з СРСР, бюро студентського туризму та ін. Процес розширення різних форм співробітництва і покращення міжнародних стосунків сприяв визнанню важливості молодіжних обмінів у ряді міжнародних та міжурядових угод СРСР з капіталістичними країнами. Прийняті у 1972-1975 рр. спільні двосторонні документи з питань

туризму і культурних взаємозв'язків створили сприятливе підґрунтя для туристичного обміну. Так, молодіжний туристичний обмін між Радянським Союзом та західноєвропейськими країнами був складовою частиною міждержавних відносин з Францією, ФРН, Фінляндією, Італією та іншими країнами, розширилися двосторонні на договірній основі зв'язки із зарубіжними організація- ми. Також позитивно вплинули на розвиток міжна- родного туризму й такі чинники, як відкриття портів для заходження зарубіжних і радянських суден, нових авіатрас, які зв'язали міста СРСР з великими міськими центрами інших країн.

Наприклад, у 80-х рр. "Супутник" здійснював туристичні зв'язки не тільки зі спеціалізованими бюро подорожей ФРН ("Ганза-Турист, Союз молодих християн "УМКА-Кассель", Союз молодих християн "ІМКА-Гамбург", "Інтерконтакт"), але й (Міжна з державними та земельними відомствами (Міжнародна служба зустріч і відвідин, Земельний округ Ганновер, Служба молодіжних обмінів (г. Ферль), Молодіжне відомство м. Оснабрюка, громадськими (Товариство по культурному і туристичному обміну (ОКТО), профспілковими (Німецька профспілка службовців у Гамбурзі) та молодіжними організаціями (Соціалістична німецька робітнича молодь СМРМ, Марксистський Союз студентів "Спартак"), які віддзеркалювали широкий спектр політичних сил країни. Взаємовідносини з цими ор- ганізаціями ФРН протягом всього часу базувалися на безвалютному обміні. Значний обсяг взаємостосунків "Супутника" припадав на зарубіжні товариства дружби з Радянським Союзом. Це, в першу чергу, товариства "Франція-СРСР", "Фінляндія-СРСР", "Данія-СРСР", "Швеція-СРСР", "Італія-СРСР", "Австро- радянське товариство", "Товариство по культур- ним зв'язкам з СРСР" (Великобританія) та ін. Важливе місце відводилося діловим контактам з 25 європейськими студентськими організаціями. Окрему категорію партнерів становили туристичні фірми і організації, які займалися молодіжним, студентським і шкільним туризмом: "Белгатурист" (Бельгія), "Прогресив Турс" (Великобританія), "Фольктурист" (Данія), "Ломаматка" (Фінляндія), "Італ- турист" (Італія), Молодіжне бюро подорожей "Німецькі студентські і молодіжні поїздки", "Німецьке товариство міжнародного молодіжного обміну", Асоціація молодіжних гуртожитків у Японії, туристична фірма "Аніверсері Турс" у США, "Глоб Турс" у Канаді та ін. У цілому, в середині 80-х рр. "Супутник" на договірно-правовій основі співробітничав з понад 100 організаціями у 23 розвинутих капіталістичних країнах.

Організація прийому іноземних туристів в Україні, як і в Радянському Союзі, була чітко продуманою в системі БММТ "Супутник", жорстко контролювалася комсомольськими органами та підпорядковувалася головній

меті ідеологічному впливу на свідомість іноземця. Робота по прийому іноземних туристів в містах і областях республіки здійснювалася за умов активної пропаганди внутрішньої та зовнішньої політики КПРС і Радянського уряду, рішень чергових з'їздів КПРС, КПУ, ВЛКСМ, ЛКСМУ, Всесвітнього фестивалю молоді та студентів, положень конституцій СРСР і УРСР та інших документів політичного й ідеологічного спрямування.

Всю необхідну роботу з інтуристами організовували комісії по патріотичному та інтернаціонально- му вихованні, які створювалися при комітетах комсомолу. Зокрема, робота інтеркомісії передбачала проведення шефської роботи в комсомольських організаціях, підбір і навчання комсомольського активу, узагальнення інформаційних і довідкових мате- ріалів по прийому інтуристів, підготовку методичних матеріалів по організації відвідування інтуристами промислових і сільськогосподарських підприємств, соціально-культурних установ, навчальних закладів тощо, організацію вечорів інтернаціональної дружби, бесід, дискусій та ін.. Отже, головним завданням інтеркомісії було озброїти комсомольський актив знаннями з питань по- точної політики і міжнародних відносин, навчити проводити інформаційно-пропагандистську робо- ту. Комсомольському активу надавалася інформація про відповідну країну, до якої входили загальні політико-економічні відомості, культура, побут, звичаї тощо. Роз'яснювалася специфіка груп і поїздів дружби, які мали прибути з-за кордону. До читання лекцій і проведення семінарів залучалися чле- ни товариства "Знання", партійні, комсомольські, профспілкові робітники, спеціалісти з питань між- народного молодіжного руху. Агентство преси «Новини» випускало тематичні збірки під назвою «СРСР: 100 питань і відповідей», де пропонувалися «ідеологічно витримані» відповіді на типові питання іноземних туристів.

До складу групи, якій належало працювати з іноземцями, входили члени комітету комсомолу, переможці соціалістичного змагання, ударники комуністичної праці, молоді депутати, лауреати премій Ленінського комсомолу, делегати партійних і комсомольських з'їздів. Зверталась увага на особисті якості комсомольських активістів для роботи з за- рубіжною молоддю: ідейно-політична зрілість і моральна стійкість, уміння швидко і самостійно орієнтуватися в конкретній ситуації, широкий культур- ний кругозір, володіння іноземною мовою. Також до складу групи включали людей з цікавими, насиченими героїчними і трудовими звершеннями, біографіями. Адже приклади життя таких персон мали 6 переконувати іноземців у перевагах і високій гуманності соціалістичного ладу.

Для більш повного контрпропагандистського забезпечення молодіжного туризму в БММТ "Супутник" ЦК ЛКСМУ функціонував сектор

контрпропаганди, який займався ідеологічною підготовкою організаторів міжнародного туризму, пропагандистів та безпосередньо самих туристів. Сектор координував роботу "Супутника" з республіканськими організаціями, пропагандистськими закладами, забезпечував діяльність ради наукових консультантів, аналізував звіти керівників груп, гідів-перекладачів, пропагандистів, висловлювання та запитання зарубіжної молоді. Крім того, матеріали звітів регулярно подавалися до так званого "Першого відділу" — структури КДБ, що контролювала стан справ в іноземному туризмі та поведінку радянських туристів і працівників, які обслуговували іноземців.

Із вищенаведеного аналітичного матеріалу вище на прикладі діяльності «Супутника», прослідковується вплив владних структур і спецслужб на ідеологічну складову туризму.

Необхідність подібних досліджень очевидна. Вона необхідна, щоб робити правильні висновки з минулої історії, знання і об'єктивне осмислення якої - буде гарантом недопущення подібних фактів в майбутньому розвитку держав і суспільних відносин.

Дані матеріали були опробовані на міжнародній конференції "Радянська та російська підривна діяльність проти Європи" (Чехія.Прага.18 листопада 2024 року).

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY
Poslanecká sněmovna
PhDr. Pavel ŽÁČEK, Ph.D.
předseda výboru pro bezpečnost

Sněmovní 176/4
118 26 Praha 1 – Malá Strana
Tel: +420 257 173 236
E-mail: vb@psp.cz
www.psp.cz
Datová schránka ID: bykaigw

Praha, 28. listopadu 2024

Vážený pane,

v návaznosti na konferenci **"Sovětská a ruská subverzní činnost proti Evropě"**, která proběhla na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dne 18. listopadu 2024, mi dovolte poděkovat a touto cestou informovat o webových odkazech, kde jsou umístěny například audio i videozáznamy a prezentace z výše uvedené konference.

https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=4906&td=19&cu=14
https://videoarchiv.psp.cz/

S pozdravem

Vážený pan
Rostislav Prokopjuk
Ukrajinský institut v Praze

Список використаних джерел

1. Зінченко В.А. Молодіжний туризм в Українській РСР у 70-80-х рр. XX ст. (на

основі діяльності «Супутника»). – К.: Інститут історії України НАН України, 2004, 240 с.
2. Зінченко В.А. Основні тенденції розвитку туризму в Україні з найдавніших часів до кінця 80-х років XX століття, 2023.
3. Прокоп’юк Р. Живіть своїм життям. – Прага: Центр здоров’я Аура, 2011. – 152 с.
4. Максименко С. Д. Психогенетичний потенціал особистості. – Київ: видавництво Людмила, 2021. – 684 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУК ПРО ЖИТТЯ, М. ВАРШАВА, ПОЛЬЩА
ГДАНСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, М. ГДАНСЬК, ПОЛЬЩА
АЙОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, США
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ЧЕХІЯ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛУЛЕО, ШВЕЦІЯ
ШКОЛА ГУМАНІТАРНИХ НАУК ЛОНДОНСЬКОГО СТОЛИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ, ВЕЛИКА БРИТАНІЯ
АКАДЕМІЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ “МЕРКУР”, СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«ГОСТИННІСТЬ І ТУРИЗМ МАЙБУТНЬОГО: НАУКОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ГОРИЗОНТИ»

30 квітня - 01 травня 2025 року, м. Київ

КИЇВ – 2025

УДК 338.48 “40”

Гостинність і туризм майбутнього: наукові та практичні горизонти: збірник тез доповідей IV-ої міжнародної науково-практичної конференції (30 квітня - 1 травня 2025 р.). Київ: НУБіП України. 2025. 243 с.

Редакційна колегія:

Мельниченко С.В. – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри готельно-ресторанної справи та туризму НУБіП України

Бандура В.М. – доктор технічних наук, професорка кафедри готельно-ресторанної справи та туризму НУБіП України

Мосіюк С.І. – кандидат економічних наук, доцентка кафедри готельно-ресторанної справи та туризму НУБіП України

У збірнику тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції висвітлюються результати наукових досліджень з питань глобального, національного та регіонального розвитку туризму і сфери гостинності, соціокультурного виміру туризму та реалізації концепції сталого розвитку, маркетингу туристичних дестинацій та діджиталізації бізнес-процесів суб’єктів туристичної діяльності, інноваційних технологій та еко-трендів в туристичному і готельно-ресторанному бізнесі.

Видання розраховане для студентів бакалаврату та магістратури, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, суб’єктів підприємницької діяльності.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст і достовірність тез доповідей несуть автори. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

© Колектив авторів, 2025
© НУБіП України, 2025